

TEMA 19. A REFORMA AGRARIA LIBERAL. AS DESAMORTIZACIÓNS

CONCEPTO

As desamortizacións foron o proceso legal polo que os liberais progresistas do **XIX**, pretendían expropiar bens pertencentes á **Igrexa** (mans mortas) e **concellos** (comúns, propios) para a continuación poñelas a venda mediante poxa pública, co obxectivo de reformar a estrutura da propiedade da terra (repartíndoa mellor), obter recursos económicos para sanear a **Facenda** ou gañar o apoio dos compradores ao **liberalismo**. Destacan, especialmente, a de **Mendizábal (1836)** e a de **Madoz (1855)**.

RAZÓNS EXPLICATIVAS

Desde a morte de **Fernando VII** comeza unha loita política para rematar co absolutismo e o **Antigo Réxime** substituílo polo liberalismo, que representaba mellor os intereses da burguesía. E un dos retos máis importantes a enfrontar polos liberais era modernizar a agricultura, xa que atopábase totalmente atrasada, por varios motivos:

1) Unha enorme desigualdade na distribución da propiedade: a) na metade sur, abundan os latifundios cunha enorme masa de xornaleiros b) e ademais abundaban as mans mortas: eran bens fóra do mercado (non vendibles) e xeralmente mal explotados, en mans da Igrexa ou dos nobres (morgados)

2) Unha baixísima produtividade, debido ao atraso técnico e ao pouco interese dos propietarios por investir en melloras.

3) E uns excedentes escasos que, xunto ás malas comunicacións, dificultaban o comercio.

OBXECTIVOS DA REFORMA AGRARIA LIBERAL

Para abordar ese reto, os liberais deseñaron a chamada **Reforma Agraria Liberal**, para:

- Liberalizar as terras en mans mortas, logrando unha nova clase de propietarios
- Mellorar a súa explotación, con propietarios máis interesados e emprendedores
- Sanear a facenda cos ingresos procedentes das vendas en poxa pública.

Así, mediante este conxunto de medidas chamadas **Reforma Agraria Liberal**:

1. Aboliron os dereitos señoriais, de orixe feudal (impostos, traballos especiais...)
2. Desvincularon os **morgados** (que eran o patrimonio indivisible das casas nobres), pasando a partir de entón a poder dividirse, venderse... (a estar no mercado).
3. Liberalizaron o mercado, abolindo a **Mesta***, os gremios ou as aduanas interiores, e establecendo a liberdade de prezos (cara un sistema liberal ou capitalista).
4. E sobre todo, iniciaron a **DESAMORTIZACIÓN** ou expropiación das “**mans mortas**” para poñelas no mercado mediante poxa pública, e así lograr unha nova clase propietaria... e de paso sanear as contas do Estado.

ETAPAS

Estas medidas foron impulsadas sobre todo por **liberais progresistas** cando chegaban ao poder, pero a preferencia da Coroa polos moderados fixo que o proceso fora lento e longo. Non obstante, pódense destacar 4 etapas:

- (1) Xa durante o reinado de **Carlos IV**, en **1798**, ordénase desamortizar bens do clero, coa intención de sanear unha **Facenda** moi afectada polas guerras con **Francia** e **Inglaterra**.
- (2) Durante a elaboración da **Constitución de Cádiz** e durante o **Trienio Liberal**, retómase desamortizando tamén propiedades dos concellos.
- (3) Durante a rexencia de **María Cristina**, con **Mendizábal** no goberno, en 1836, comeza unha expropiación masiva de bens do clero regular (mosteiros, conventos) para vendelas a propietarios diferentes (e gañar o seu apoio ao liberalismo) pero tamén para sanear a **Facenda**, dañar á Igrexa e financiar a guerra carlista. Esta etapa durou pouco debido ao curto período no poder dos progresistas, pero será retomada por Espartero en 1841-43, ampliándoa a bens do clero secular.

(4) Durante o curto **Bienio Progresista, 1854-56** (con **Espartero** de novo no poder) apróbase a **Lei de Desamortización Xeral de Madoz (1855)**. Xeral, porque afectaba a bens do clero (regular e secular) e tamén aos municipios. Esta é a que acada un maior volume de vendas, e serviu para sanear as arcas do Estado e para financiar as obras do ferrocarril, xa que tamén no **Bienio Progresista** se aproba a **Lei de Ferrocarrís** para a construción.

BALANCE OU RESULTADOS

O 50% das terras cultivables que había en España no XIX foron desamortizadas, pero as consecuencias foron tanto positivas como negativas en relación aos obxectivos:

- ✓ O **Estado** logrou obter ingresos para sanear as contas.
- ✓ Parte do diñeiro usouse para financiar a guerra contra os carlistas... gañándoa.
- ✓ Os novos propietarios pasan a apoiar o liberalismo.
- ✓ E coa de **Madoz** finánciase en grande medida as obras do ferrocarril pero:
 - Non se logrou unha nova clase propietaria campesiña, pois os lotes eran demasiado grandes e os campesiños non puideron mercalas.
 - Tampouco se logrou modernizar o campo por medio de compradores emprendedores.
 - O **campesiñado** perdeu o acceso a terras municipais de uso comunal, e de feito xorde a partir de aquí unha masiva emigración desde zonas pobres.
 - A **Igrexa** e os municipios expropiados sufriron un duro golpe ao seu patrimonio. O problema do atraso na agricultura e a desigual distribución da propiedade da terra persistirán durante o **século XX**, e esta “cuestión agraria” volverá ser obxecto de reformas na **Segunda República** (1931-36), sendo unha das causas por certo que acabaría aboando o terreo para a **guerra civil**.